

ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ

Ἐν Ἑλλάδι . . . Δρ. 8

Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ . . . Φρ. Δρ. 10

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ

Πᾶσα αἴτησις ἀπευθύνεται :

Διεύθυνσιν Φωνῆς τῆς Ἡπείρου

Ἀθ ἡ ν α ς

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΩΝ ΓΕΩΡΓΙΩΝ

Ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σ. Μητροπολίτου Πενταπόλεως καὶ διευθυντοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς
κ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΚΑΦΑΛΑ

ἐν τῷ ναῷ τῆς Χρυσοσπηλαιοτίσης
τῇ 17 Ἰανουαρίου 1896

«Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶ-
νας, ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαينو-
μένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.»
(πρὸς Ἑβραί. Ι'. 3)

«Πίστις, ὑπόληψις ὁρῶν τοῦ οὐτως ἔχειν
ὡς αὐτῷ φαίνεται βεβαιότης ᾧ θέναι.»
(Πλάτωνος ὅρος)

«Εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμείνεσθαι περὶ πά-
τρης.»
(Ὁμήρου Ἰλιάς Μ. 243)

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

Πίστις καὶ Πατρίς. Ἰδοὺ ἡ ὑπόθεσις τῆς σημερινῆς χαρμοσύνης πανηγύρεως. Ἰδοὺ ὁ λόγος τῆς τελουμένης σήμερον φαιδρᾶς ἑορτῆς. Ἰδοὺ τὸ αἷτιον τῆς κοινῆς ἡμῶν συναθροίσεως. Ἰσοῦ τὸ θέμα τοῦ λόγου μου.

Πίστις καὶ Πατρίς. Αἱ δύο αὗται λέξεις ἐκφράζουσι τὸν τε φυσικὸν καὶ μεταφυσικὸν ἄνθρωπον, τὸν τε πνευματικὸν βίον καὶ τὸν φυσικόν· εἰκονίζουσι τὸν ὅλον ἄνθρωπον, τὴν εἰκόνα τοῦ ὑλοπνευματικοῦ ὄντος, τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου· αἱ δύο αὗται λέξεις ἡνωμέναι καὶ ἀδιάσπαστοι ἐκφράζουσι τὰ δύο ἰσχυρώτατα συναισθήματα τὰ κυριεύοντα ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Πίστις καὶ ἡ Πατρίς ἐκφράζουσι ἔμφυτα συναισθήματα· διὸ τὴν πρὸς τὴν πίστιν καὶ πατρίδα ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν εὐρίσκομεν κοινὴν εἰς πάντα ἄνθρωπον, πάσης φυλῆς καὶ παντὸς ἔθνους καὶ παντὸς λαοῦ. Ἀλλ' ἐὰν εἰς πάντα ἄνθρωπον ἐκφράζωσι τὰ πρῶτα καὶ κυριεύοντα συναισθήματα, εἰς τὸν Ἕλληνα αἱ λέξεις αὗται ἐκφράζουσι συγχρόνως καὶ τὸ ἔργον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς μεγάλης, τῆς ὑψηλῆς, καὶ ἱερᾶς αὐτοῦ ἀποστολῆς.

Εἰς πᾶν ἕτερον ἔθνος τὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος συναισθήματα δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ ἄτομον νὰ καλλιεργήσῃ μᾶλλον τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν, ἢ καὶ νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἡττώμενον ἐκ τῆς εἰδικῆς αὐτοῦ ἠθικῆς ἐλευθερίας, καὶ πιθανόν τοῦτο αὐτῷ νὰ ἐπιτρέπηται, ἢ καὶ νὰ συγχωρῆται, διότι οὐδὲν ὑπάρχει τὸ συνδέον τὰ δύο τοῦ αἰσθήματα αἷτιον. Ἀλλ' εἰς τὸν Ἕλληνα εἰσι ἀρρήκτως συνδεδεμένα, διότι ἀμφοτέρω κοινὴν ἔχουσιν τὴν ἀποστολὴν, κοινὸν ἔργον, κοινὸν τὸν σκοπὸν· ἡ πίστις καὶ ἡ πατρίς τοῦ Ἕλληνος δὲν εἰσι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰς πατρίδας καὶ τὰς πίστεις τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἕλληνος δὲν ἐκφράζει ἀπλῶς τὸν πολίτην ἔθνος, ἀλλὰ ἐκφράζει συγχρόνως καὶ τὸν ἐκπολιτιστὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ δὲ πίστις τοῦ Ἕλληνος δὲν ἐκφράζει ἀπλῶς τὸ κυριεῦον ἔμφυτον συναισθήμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐκδηλοῦν στέρησιν καὶ ἄγνοιαν ἀλλὰ ἐκφράζει συγχρόνως καὶ τὴν πληρώσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν πλήρη αὐτοῦ ἱκανοποίησιν· ἐκφράζει τὸ μυστήριον τῆς θείας

ἐν τῷ κόσμῳ ἀποκαλύψεως, ἐκφράζει τὴν γνῶσιν τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀληθείας, ἐκφράζει τὸ μέσον τῆς σωτηρίας καὶ ἀπολυτρώσεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἐκφράζει τὸν τρόπον τῆς ἠθικῆς διαπλάσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν λόγον τῆς ἀποστολῆς τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ Πίστις καὶ ἡ Πατρίς τοῦ Ἕλληνος ἔχουσιν ὅλως ἰδιόζοντα χαρακτῆρα. Ὁ δὲ λόγος· διότι ὁ Θεὸς ἐκάλεσεν αὐτόν, ὅπως ἐκπολιτίσῃ τὰ ἔθνη, καὶ διδάξῃ αὐτὰ τὰ τε θεῖα τὰ τε ἀνθρώπινα. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἕλληνικοῦ ἔθνους, ἡ ἐνίσχυσις, ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ φιλοσοφικὴ αὐτοῦ μόρφωσις ἀνάγονται εἰς τὰ ἔργα τῆς θείας προνοίας· ἡ θεῖα πρόνοια ἐκάλεσε τὸ Ἕλληνικὸν ἔθνος ἵνα ἐκπολιτίσῃ τὰ ἔθνη διὰ τοῦ ἰδίου πολιτισμοῦ καὶ παρασκευάσῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ὅπως γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ ἀποκαλυφθεῖσα ἀλήθεια, ὅπως ἔλθῃ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου· διότι εἶναι πλέον ἢ ἀληθὲς ὅτι αἱ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀλήθειαι ἦτο ἀδύνατον νὰ γίνωσιν ἀποδεκταὶ παρὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἐὰν μὴ ὁ Ἕλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ Ἕλληνικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ Ἕλληνικὴ παιδεία δὲν προπαρασκευάζον τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη καὶ ἐὰν πρωτίστως δὲν ὑπῆρχεν Ἕλληνικὸν ἔθνος ὅπως υἱοθετήσῃ καὶ ἐνστερνισθῇ τὸν χριστιανισμόν καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀγωνισθῇ καὶ ὑποστηρίξῃ τὴν νέαν ταύτην πνευματικὴν θρησκείαν, τὰς νέας αὐτῆς ὑψηλὰς, ἠθικὰς καὶ δογματικὰς ἀρχάς.

Τὸ Ἕλληνικὸν ἔθνος ἐδημιουργήθη, ὅπως καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, διὰ θείας προνοίας ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος· τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ὅπως, διὰ τῶν γενεῶν, διατηρήσῃ τὴν ἐπαγγελίαν περὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Εὐλογητοῦ τοῦ Σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος παρ' οὗ ἐμελλε καὶ νὰ προέλθῃ, τὸ δὲ Ἕλληνικὸν ὅπως προπαρασκευάσῃ τὰ ἔθνη. Ἀλλὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν κοιμηθὲν ἠγνόησε τὴν ἀφίξιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Εὐλογητοῦ, διότι ἐπαχύνθη ἡ καρδία αὐτοῦ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμυσε καὶ τὰ ὦτα ἔβυσε· διὸ ὅτε ἦλθε καὶ ἔκρουσε τὴν θύραν ὁ Κύριος οὗτος δὲν ἤκουσε τὸν Κύριον κρούοντα, διότι ἐκάθευδε. Δὲν συνέβη ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Ἕλληνα· οὗτος ἐγρηγορεῖ. Ἐκ τῆς φιλοσοφίας καὶ παιδείας ἤκουσε τὴν ἀφίξιν τοῦ κυρίου κρούοντος μακρόθεν, καὶ σπεύσας ἠνέφξε αὐτὸς τὴν θύραν· ὑπεδέχθη αὐτόν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· ἠνέφξε τὴν καρδίαν του καὶ ἔστρωσε νυμφικὸν π. στὸν ὅπως κατοικήσῃ ἐν αὐτῇ ὁ νυμφίος τῆς δόξης. Ἐντεῦθεν ἀρχεται τὸ ἔργον τῆς διπλῆς τοῦ Ἕλληνικοῦ ἔθνους ἀποστολῆς. Ὁ ἐπιστρέψας βασιλεὺς ἐκ τῆς ἀποδημίας ὁ δὲ πέντε τάλαντα, καὶ τὰ δύο καὶ τὸ ἐν, πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, ἔλαβε τὸ ἐν τάλαντον ἀπὸ τοῦ πονηροῦ δούλου τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ καὶ τὸ ἔδωκε τῷ Ἕλληνι τῷ λαβόντι τὰ πέντε τάλαντα καὶ κερδίσαντι ἄλλα πέντε· καὶ οὕτω ἐπληρώθη ἡ πράρρησις τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος «παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπὸ αὐτοῦ καὶ δοθήσεται τῷ ἔχοντι». Ἐλήφθη λοιπὸν παρὰ τοῦ κρυφάντος τὸ τάλαντον καὶ μὴ ἔχοντος τὸ κέρδος ὅπως ἀποδώσῃ τῷ κυρίῳ τοῦ τάλαντου καὶ ἐχαρίσθῃ τῷ Ἕλληνι. Ἡ τοῦ Ἕλληνος ἀποστολὴ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐλευσεως τοῦ Σωτῆρος ἐγένετο διπλῇ· ἀνέλαβε νὰ ἐκπολιτίσῃ τὰ ἔθνη, καὶ συγχρόνως νὰ διδάξῃ τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ἀλήθειαν. Ἐκ φύσεως εὐγενὲς γενναῖον, αὐταπάρνητος, φιλόσοφος, ἐραστὴς μᾶλλον τῶν πνευματικῶν ἢ τῶν ὑλικῶν κτῆ-

σεων ἀφοσιώθη ὅλος εἰς τὸ μέγα τῆς ἀποστολῆς του ἔργον καὶ εἰργάσθη μετὰ ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως· προσήνεγκε μυριάδας μαρτύρων καὶ ἐκατοντάδων μυριάδας θύματα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἀληθείας ὅπως ὑποστηρίξῃ αὐτὴν πολεμουμένην ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας. Ὁ Ἕλλην ἀγωνισθεὶς ἐκθυμῶς ἐπὶ τέλους ἐνίκησεν.

Ἀλλ' ὁ Ἕλλην ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς πατρίδος· διότι ἐὰν ὑφίσταται Ἕλλας ὑφίσταται διότι ἡ Ἕλλας ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἠνώθη μετ' αὐτοῦ ὁ Χριστιανισμός. Ὁ Χριστιανισμός περιέσωσεν αὐτῇ, ἐκ τοῦ κοινοῦ ναυαγίου τῶν ἐθνῶν, ὅσα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔδρασαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου. Ὅλα παρῆλθον, μόνον ὁ Ἕλληνισμός περιεσώθη, διότι ὁ Χριστιανισμός ἀναθεὶς αὐτῷ νέαν ἀποστολὴν παρούσας αὐτὴς ἐπὶ τῆς παγκοσμίου σκηνῆς ὅπως δράσῃ ὡς νέον πρόσωπον μὲ νέαν ἀποστολὴν συνδεδεμένην μετὰ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀποστολῆς.

Ὁ Ἕλληνισμός προωρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὅπως ποιήσῃται τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς κοινωνοὺς τῆς ἐαυτοῦ πίστεως καὶ σοφίας, καὶ τοῦ ἐαυτοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας· διότι ἐν τῇ ἀδιάσπαστῳ ἐνώσει ἀμφοτέρων εὐρίσκεται ὁ ἀληθὴς πολιτισμός, αὐτὸς ὁ ἀνθρωπισμός, ὁ τέλειος κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος, καὶ τὸ μέσον οὗ οὐ ἐπιτυγχάνεται τὸ σκόπιμον καὶ λελογισμένον τέλος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἕλληνισμός ἄρα ἐκπολιτίζων τὰ ἔθνη διὰ τῆς σοφίας του καὶ τῆς πίστεως του γίνεται ὄργανον τῆς θείας βουλῆς, Ἐπειδὴ δὲ οὐδέτερον δύναται νὰ ἐπαρκεῖται καθ' ἑαυτὸ μόνον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιζητουμένου σκοποῦ, διότι ἡ μὲν σοφία μόνη δὲν σώζει, ἡ δὲ πίστις τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς βρβάρους λαοὺς εἶναι ἀκατονόητος, ἔπεται ὅτι ἀμφοτέρω δέον νὰ ὦσιν ὁμοῦ, δέον νὰ συνυπάρχωσιν. Ἡ ἀδιάσπαστος αὕτη συνένωσις τοῦ Ἕλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπετέλεσαν ἐν τῷ Ἕλληνι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐννοιαν, ἐν ἐκφράζουσι νόημα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ιδέαν· διὸ καὶ ἀδύνατον ἀποβαίνει ὅπως νοηθῇ τὸ ἐν ἄνευ τοῦ ἑτέρου· τὸ ἐν λεγόμενον ὑπονοεῖ τὸ ἕτερον. Ἐντεῦθεν ἡ τοῦ Ἕλληνισμοῦ προσωνομία κατέστη κοινὴ προσηγορία παντὸς ἔθνους δεχθέντος τὸν Ἕλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ἕλληνικὴν πίστιν. Ἕλληνισμός καὶ πολιτισμός, καὶ ἀνθρωπισμός εἰσιν διάφοροι λέξεις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσαι ἐννοιαν. Τὰ ὀνόματα ἄρα τοῦ Ἕλληνος καὶ τοῦ Ἕλληνισμοῦ δὲν εἶναι πλέον δηλωτικὰ ἐνὸς ἔθνους ἢ ἐνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ συγχρόνως ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ παντὸς προσώπου πεπολιτισμένου καὶ ἐξηθροπισμένου· πᾶς ὁ λαβὼν τὴν πίστιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Ἕλληνικοῦ ἔθνους εἶναι Ἕλλην· τοῦτο ἀληθὲς ἦτο καὶ εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ἕλλημος.

Ἀλλ' ἀφοῦ αἱ λέξεις Ἕλλην καὶ Ἕλληνισμός εἶναι ταυτόσημα τῷ πολιτισμῷ καὶ τῷ χριστιανισμῷ ἔπεται ὅτι ὁ μὴ τοιοῦτος οὔτε Ἕλλην εἶναι, οὔτε εἰς τὸν Ἕλληνισμὸν ἀνήκει. Ἡ ἐκ καταγωγῆς προσωνομία ἀποβαίνει αὐτῷ ξένη καὶ μάλιστα ὑβριστικὴ ὅταν δὲν φέρῃ τὰ δύο ταῦτα γνωρίσματα, τὸν Ἕλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ἕλληνικὴν πίστιν. Ὁ μὴ χριστιανὸς δὲν εἶναι Ἕλλην· ὁ βάρβαρος δὲν εἶναι Ἕλλην. Τὸν Ἕλληνα ἀποτελοῦσιν ἀμφοτέρω. Ὁ ἐκ καταγωγῆς Ἕλλην, φέρει ἀληθῶς ἐκ κληρονομίας τὴν εὐγένειαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν σταθερότητα

ΟΔΟΙΛΟΓΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΗΠΕΙΡΟΣ - ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Διενεούμενη νὰ ἀπέλθω εἰς Γρεβενὰ ἄνευ στρατιωτικῆς συνοδείας, ἀλλ' ἡ ἐν Λαφίστᾳ ἀστυνομία δὲν ἐπέτρεψε τοῦτο· οὕτω δὲ κατὰ τὴν πρῶαν τῆς ὑστεραίας ἔσχον παρakoλoυθoύντα ὁμιλον στρατιωτῶν, οἵτινες ἐγένοντο αἴτιοι τῆς βραδυπορίας μου, ἀπήτησαν δὲ καὶ οὐκ ὀλίγα ἀναλώματα. Μετὰ ἐξάφρον πορείαν ἀφικόμεθα εἰς Γρεβενὰ, ἐνθα ἐφιλοξενήθημεν παρὰ τῷ ἱατρῷ Ζήσῃ Παπαναστασίου. Τὰ Γρεβενὰ ἔχουσι 80 τουρκικὰς, 120 ἑλληνικὰς καὶ 20 ἀρομουρικὰς οἰκίας· ὑπάρχει πρὸς τοῦτοις φρουρὰ ἐξ ἐξακοσίων ἀνδρῶν. Ὅλη ἡ ἐπαρχία (καζάς) οἰκεῖται ὑπὸ 15,000 Ἑλλήνων, 12,500 Ἀρομουνίων καὶ 10,000 μωαμεθανῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν. Τῇ ἐπαύριον ἐπισκέφθημεν τὸν καϊμακάμην· κατὰ πρόσκλησιν αὐτοῦ, παρέστην εἰς ἐπήκοον συναυλίας τινὰς τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, ἐξεπλάγην δὲ ἐπὶ τῇ οὐχὶ εὐκαταφρονήτῳ ἐμπερίᾳ τῶν μουσικῶν, οἵτινες ἔκρουσαν καλῶς τὰ ἐν τῷ προγράμματι καθωρισμένα μέλη.

Ἀφικόμενον εἰς Περιβόλιον περιεστοίχισέ με πλῆθος ἀνθρώπων ἀμιλλωμένων τίς πρότερον νὰ με φιλοξενήσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Ἦμην εἰς πάντας γνωστὸς ἐκ φήμης, ἐπειδὴ δὲ ἐν Περιβόλιῳ, ὡς ἐν Ἀβδέλᾳ, τὸ «ἐθνικὸν κόμμα» εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ ἑλληνικοῦ, οἱ δὲ εὐπορώτεροι τῶν κατοίκων ἐμφορῶνται διαπύρου ἐθνικοῦ αἰσθηματος, ἠθέλησαν πάντες νὰ δεῖξωσι τὸν ζῆλόν των προσφέροντες ξενίαν. Παρὰ πάσας τὰς ἀντιρρήσεις μου οἱ ἄνθρωποι ἐπιστευον ὅτι ἦλθον κατ' ἐντολὴν τῆς Ῥωμουρικῆς κυβερνήσεως, καὶ ὅτι, καίπερ γεφυρῶντες τὸν γένος, ἦμην οὐδὲν ἥττον κρυφίως ἐντεταλμένος νὰ ποιήσω προσηλύτους. Ἀπεφάσισα ἐπὶ τέλους νὰ καταλύσω εἰς τὸν προσεσχεθέντα μοι οἶκον τοῦ ἐφημερίου, ὑποσχόμενος εἰς τοὺς ἄλλους ὅτι θὰ πορευθῶ εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῶν. Οἱ Περιβολιάται εἶναι γένος καρτερόπονον, ζῶν κυρίως ἐκ τῆς προβατουτικῆς. Ὅπως ἰδιοποιήσωσι πολλὰ ὄρη παρέχοντα νομὴν, κατέστρεψαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν οὐκ ὀλίγα ἀρομουρικὰ χωρία, κείμενα ἐπὶ τῶν ἐγγύς ὁρέων, εἴτα δὲ ἀπήλασαν καὶ τοὺς κατοίκους. Οὕτως ἡ κοινότης προσέλαβε σθένος, κατέστη δὲ τὰ μάλιστα ἐπιφοβός, καὶ, ὡς τὰ πλεῖστα ἐν τῷ Πίνδῳ «καπιτανάτα» ἀφῆθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὅλως ἀφορολόγητος. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ κώμη κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀπεδήμησαν εἰς Θεσσαλίαν. Σήμερον ὁ πληθυσμὸς τοῦ Περιβολίου ἀνέρχεται ὡς ἐγγιστα εἰς 200 οἰκογενείας, καταβάλλει δὲ κατ' ἔτος φόρους ἐξ 700 λιρῶν.

Ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς κινήσεως τοῦ ἀρομουνικοῦ πληθυσμοῦ, ἠθέλησεν ὁ ἐφημέριος (παρ' ᾧ κατέλυσα) νὰ τελέσῃ λειτουργίαν ἀρομουνιστί· μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν δὲ τοῦ ἐπισκόπου, ὁ ἡμέτερος ἐφημέριος κατεγράφη ἐν Μοναστηρίῳ εἰς τὸν κατάλογον τῶν «οὐνιτῶν» ἐφημερίων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ἐπανακάμψας εἰς Περιβόλιον, προσεκληθὴν εἰς Γρεβενὰ παρὰ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, ἵνα ἀπολογηθῇ. Ἐπορεύθη αὐτότε ἀφόβως, ἀλλὰ συλληφθεὶς παρεδόθη εἰς τὸν Ἐπίσκοπον, ὅστις ἐτήρησεν αὐτὸν καθεργόμενον τρεῖς μῆνας ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀγίου Διονυσίου (ἐγγὺς τῆς Ζαβάρδας παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα). Ἐκεῖ ἐδέησε νὰ θητεύσῃ ὡς δούλος, ἀθλίως τρεφόμενος, ἠπειλήθη δὲ ὅτι θὰ θανατωθῇ (ἔμεινε μάλιστα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐγκεκλεισμένος ἐντὸς λάκκου) ἐὰν μὴ ὑποταχθῇ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Ὁ ἱερεὺς οὗτος κατώρθωσε νὰ ἐπιστείλῃ γράμμα πρὸς τὸν ἐν Σερβίῳ πασᾶν, εἴτα δὲ τῇ παρεμβάσει αὐτοῦ τοῦτου τοῦ πασᾶ καὶ τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ αὐστριακοῦ προξένου, ἐλευθερωθεὶς, ἐπανῆλθεν εἰς Περιβόλιον ἵνα κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον ἀρομουνιστί· ὁ ἐπίσκοπος δὲν ἠνώχλησε πλέον τὸν ἐφημέριον, ἀλλὰ τοῦτου αἰ προσηλυτευτικῶς προσπάθειαι μικρὰν ἔσχον ἔκδοσιν,

διότι δλίγιστοι μόνον ἐκ τῶν κατοίκων προσήλθον εἰς τὸν οὐνισμὸν. Ἐξ ἀπάντων τῶν ἀρομουνικῶν χωρίων μόνον τὸ Περιβόλιον ἔχει οὐνιστικὴν κοινότητα· ἀπ' ἐναντίας ἐν Ἀχρίδι ὑπάρχει ἡ μόνη ἀρομουνικὴ κοινότης ἡ τελούσα οὐχὶ εἰς τὸν Πατριάρχην ἀλλ' εἰς τὸν βούλγαρον Ἐξάρχον.

Τὴν κώμην Λαίσταν περιῆλθον ὑπὸ τὴν δόμηγίαν τοῦρκου ὑπαξιωματικοῦ, καθόσον μάλιστα οἱ κάτοικοι οὐδεμίαν ἐδειξαν πρὸς ἐμὲ φιλόξενον διάθεσιν. Ἐγγὺς τῆς ἐκκλησίας εὗρον συνηγμένους πολλοὺς Κυρίους, εὐρωπαῖστί ἐνδεδυμένους, προδὴλφ τῷ λόγῳ εὐπόρους ἐμπορους, παρ' ὧν καὶ ἤτησα ξενίαν· ἀλλ' οἱ ἄνδρες οὗτοι ἀπέστρεψαν χλευαστικῶς τὸ πρόσωπον ἀπ' ἐμοῦ. Ἐνόησα παρὰχρῆμα τὸ αἶτιον τῆς ἀφιλόφρονος ταύτης δεξιώσεως· ὑπελήφθημεν ἀρομουνὸς διδάσκαλος, ἐπειδὴ δὲ ἡ κοινότης φρονεῖ τὰ τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ἐπόμενον ὅτι τὸ αἶτημά μου δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ δεκτόν. Ἐπὶ τέλους εἶπα εἰς τοὺς Κυρίους ὅτι θὰ μείνω ἐκεῖ, ἀδιάφορον ἂν ἀναγκασθῶ νὰ διανυκτερεύσω ἐν ὑπαίθρῳ. Πορευθεὶς εἰς ἀναπεπταμένον τινα τόπον ἐγγὺς τῆς σχολῆς, προσέταξα τὸν ὑπηρετήν νὰ ἐκφορτώσῃ ὑπὸ τινα πλάτανον τὰ πράγματα μου· αὐτόθι ἤθελα νὰ μείνω. Παρεσκευαζόμεθα ἤδη νὰ κατασκηνώσωμεν, ὅτε προσελθὼν ὁ δήμαρχος ὠδήγησεν ἡμᾶς πρὸς τινα κάππλον ὅστις εἶχεν ἤδη παρεσκευασμένον δωμάτιον ἵνα καταλύσωμεν ἐν αὐτῷ. Τῇ ἐπαύριον μαθόντες οἱ ἄνθρωποι ὅτι δὲν ἦμην διδάσκαλος, ἐφάνησαν ὥπως οὐκ εὐμενέστερον διατεθειμένοι, ἀλλ' οὐδὲν ἥττον ἦμην πάντοτε τὸ ὑποκείμενον τῶν ὑπονομιῶν των. Ἡ κώμη ἔχει 450 οἰκίας. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἀποδημοῦσιν ἔξω, ἰδίως ἐν τῇ νοτίῳ Μακεδονίᾳ καὶ μάλιστα ἐν Καβάλλᾳ, Δράμᾳ καὶ Ἀλλαχού· τοῦτου ἕνεκα πολλοὶ φέρουσι βουλγαρικὴν ἢ καὶ εὐρωπαϊκὴν στολήν· ἡ ἀρομουνικὴ περιβολὴ οὐδαμῶς φαίνεται· καὶ τῶν γυναικῶν ἡ ἀμφίεσις εἶναι ὅλως διάφορος. Ἡ κώμη συντηρεῖ ἰδίᾳ δαπάνη ἑλληνικὴν σχολήν, ἐν ᾗ διδάσκουσι τέσσαρες διδάσκαλοι. Μετ' ἀληθοῦς μανίας λαλοῦσι οἱ ἄνθρωποι κατὰ τῆς Ῥωμουρικῆς προπαγάνδας. Καυχῶνται ἐπὶ τῷ ἑλληνισμῷ αὐτῶν, εἰ καὶ οἱ πλεῖστοι, καὶ μάλιστα αἱ γυναῖκες, πλὴν τοῦ «καλημέρα» οὐδεμίαν ἄλλην ἐπίστανται ἑλληνικὴν λέξιν. Τὸ ἀπόκνετρον τῆς κώμης συνετέλεσεν ὅτι μάλιστα εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς γλώσσης.

Ἀφίει τὰ σκεῦή μου εἰς Λαίσταν, ἐπεχείρησα μετὰ τριῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ Νάχη ἐκδρομὴν εἰς τὰ ἄλλα ἀρομουνικὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Μετὰ 1 1/4 ὥρας ἵππηλασίαν ἀφικόμεθα εἰς Δοβρίνοβον, χωρίον ἐξ 175 οἰκιῶν. Παρεμείναμεν ὑπὸ τεράτιον πλάτανον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἐνθα οἱ φυγόποιοι ἄνθρωποι κατατρίβουσι τὸν χρόνον λαλοῦντες δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, χαρτοπαικτοῦντες καὶ καπνίζοντες. Ἀπήνησα αὐτόθι τὸν ἱκτρὸν τῆς Λαίστας, εἰς δὲ ἐκόμίζον συστατικὸν γράμμα ἀλλ' ἀφοῦ εἶπέ μοι οὗτος ὅτι εἶναι ἡσχολημένος, ἐπορεύην προσωτέρω καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας ὁδοπορίαν ἀφικόμεθα εἰς Λεονίτσαν, χωρίον ἐκ 230 οἰκιῶν. Τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει ἔκτασιν, παράγει δὲ οἶνον, ἀρκούντα εἰς τὰς χρεῖας τῶν ἀγροτῶν. Τὸ κύριον τῶν ἀνθρώπων ἐπιτηδεῦμα εἶναι ἡ προβατευτική· ἀλλ' οὐκ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἐμπορεύονται ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ. Ὁ ἡγέτης τοῦ σπουδαίου ἐμπορικοῦ οἴκου Περιδίκη ἐν Βόλῳ, Πειραιεὶ καὶ Τεργέστῃ, ἔλκει τὸ γένος ἐκ Δοβρίνοβου. Ἐφιλοξενήθημεν παρὰ τῷ διδασκάλῳ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, οὗ τῇ συνοδίᾳ ἀνέβην εἰς ὕψωμα ὑπόθεν ἠδυνήθημεν νὰ ἐπισκοπήσω τὰ περὶ χωρὰ, ἐδόθη μοι δὲ εὐκαιρία νὰ παρασκευάσω καὶ τοπογραφικὸν τι διάγραμμα τῆς τοσούτου ἀγνώστου ταύτης χώρας. Πρὸς βορρᾶν διορίζει τὸ βλέμμα τὸ ὑψηλὸν ὄρος Σμόλικα. Ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς τοῦτου κλιτύος καίεται τὸ χωρίον Γρίζβαν (τὸ μόνον ἑλληνικὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας), πρὸς ἀνατολὰς δὲ τὰ ἀρομουνικὰ χωρία Παλιόσεϊ, Πάδες, Ἀρμάτοβον καὶ Μπεράζα, πάντα οὐχὶ πόρρω τῆς Βοβοῦσης κείμενα. Δυσμύθην περικλείεται ἡ χώρα ὑπὸ τοῦ χιονοβλήτου Παλίγκου. Στενὴ φάραγξ ἄγει ἐγτεύθεν διὰ τῶν ὁρέων εἰς Κόνιτσαν. Τῇ αὐτῇ ἐσπέρᾳ ἐπανήλθομεν

ἐφιπποὶ εἰς Λαίσταν· κατὰ τὴν αὐτόθι, ἐν τριθῇ μου προσεκάλεσα τὸν ξενοδόχον καὶ οἰκογενεῖάν του νὰ συμπάγῃ μετ' ἐμοῦ, ὁ δὲ ὡς ὁ χρηστὸς ἄνθρωπος εἰσέπραξε παρ' ἐμοῦ δεκαπλασίονα ἢ ὅσα ἐδαπάνησεν.

Περὶ τὴν ὁγδόην ὥρην πρὸ μεσημβρίας (ὁκτωβρίου) ἐστράφημεν πρὸς τὸ μεσημβρινὸν Ζαγόριον. Εἶχον μετ' ἐμοῦ πέντε στρατιώτας, οὓς παρέλαβον δὲ καὶ ἐμπειρον ὁδηγόν. Ἦναγκασθημεν νὰ πορευθῶμεν περὶ λοξοδρομοῦντες τοῦ δάσους, ἔλκοντες κατόπιν τοὺς ἵππους· ὁδηγὸς στήσεν δὲ πολὺν κόπον ἕως οὗ ἀναβῶμεν εἰς τὸ τέλος εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ ἐδέησε ἀπολύσω δύο ὑπὸ τοῦ καμάτου καταπεπονημένους στρατιώτας, νὰ ἀπολύσω δὲ καὶ τὸν ὁδηγόν, ἀφ' οὗ ἐμέλλομεν νὰ καταβῶμεν εἰς εὐδοβάτον κοιλάδα. Περὶ τὴν μίαν ὥραν ἀφικόμεθα εἰς Τσερνέσι, ἀρομουνικὸν χωρίον μετὰ 150 οἰκιῶν. Γυναῖκες καὶ παιδία ἐφυγον ὁρμαλίας τοὺς οἴκους, ἅμα τῇ ἐμφανίσει ἡμῶν, τὸν ἔπραξαν φοβούμενοι τοὺς στρατιώτας, οἵτι φέρονται ἐνταῦθα λίαν δεσποτικῶς. Ἐξεπλάγην οὐδένα ἰδὼν ἄνδρα ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, διὰ πάντες πλὴν τοῦ ἐφημερίου, τοῦ διδασκάλου καὶ τινῶν γερόντων διατρίβουσιν ἐν ταῖς ἐκθαλασσίαις πόλεσιν ὧς ἐμποροὶ ἢ χαντζήδες. Πολὺ μάλιστα μετεκάλεσαν καὶ τὰς οἰκογενεῖας των, ἕνεκα τοῦ φόβου μήπως αἰχμαλωτισθῶν ὑπὸ τῶν ληστῶν ἢ κακοθῶσιν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Ἀπανταχοῦ τοῦ Ζαγορίου συμβαίνει καθ' ἑκάστην κακουργήματα. Οὐχὶ πρὸ πολλοῦ τέσσαρες λησταί, εἰσβαλόντες εἰς Λιασκοβίτη κώμην κατὰ τὸ ἡμισυ ἐξελληνισμένην, κατέκλεψαν καὶ ἐφόνευσαν ἄνθρωπον τινα. Οἱ κάτοικοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν ὀλιγαριθμῶν ληστῶν, διὰ τὸν φόβον τοῦ ὑστερον ἐκδικήσεων.

Ἄλλοτε ὅλον τὸ Ζαγόριον ἦτο ἀρομουνικόν· ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλήρου καὶ ἰδίως τοῦ πολλοῦ ζήλου Κοσμᾶ τινος, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰς οἰκογενείας. Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἱατροὶ συνετέλεσαν οὐ μικρὸν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐξελληνιστικῆς ἐργασίας. Τὰ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κατωφερειῶν τῆς κοιλάδος κείμενα χωρία Τσερνέσι, Φλαμπουράρι καὶ Γρεβενίτι διέσωσαν μὴ χρι σήμερον τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν· ἀπέναντι κείμενα χωρία Μακρόνον, Δραχάρι καὶ Δολιάνι εἶναι κατὰ τὸ ἡμισυ ἐξελληνισμένα, καὶ δὲ λοιπὸν Ζαγόριον ἑλληνίζει καθ' ὅλα. Τὸ Τσοπελόβφ, Σκαμνέλι καὶ Σουπετσέλι μόνον τινὲς τῶν πρεσβυτέρων νοοῦσι τὴν ἀρομουνικὴν. Τὰ ἐν ταῖς κώμαις ταύταις σχολεῖα εἶναι ἑλληνικά, συντηρούμενα ἀναλώμασι τῶν κοινότητων. Παρὰ πᾶν ὅμως τὸ ἐπικρατοῦν ἑλληνικὸν φρόνημα, ἔτυχον ἐν Φλαμπουράρι (ἀρομουνιστὶ Φλώρφ) ἐγκαρδίου ὑποδοχῆς, ξενισθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἰωάννου Σκαμπέλη.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ξενοδόχου μου, ἔμπορος ἐν Κατερίνῃ, ὅστις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἦτο ἀπὸ τῶν Ζαγορίων, ὠρελήθη τῆς εὐκαιρίας νὰ ἔλθῃ μετ' ἐμοῦ εἰς Μέτσοβον ὑπὸ στρατιωτικὴν προστασίαν. . . . Ἐν Μετσόβῳ ἔτυχον ἀνεκτοῦ καταλύματος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Χατζῆ Ἀγρίβου. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀφίξίν μου προσελθὼν ὁ ἀστυνόμος ἠρώτησε πόθεν ἦλθον καὶ τί ἠθέλον. Ἐπεπλάγην μαθὼν ὅτι καθ' ὁδὸν ἀπέπεμψα τὸν στρατιώτην, ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐγγὺς τὰ ἑλληνικὰ σύνορα, τὸ δὲ φρούριον τοῦ Μετσόβου ἀπέπεμψεν σπουδαῖον μεθόριον σημείον, ὁ ἀστυνόμος ἐνόησε καθήκον αὐτοῦ νὰ προσενηχθῇ πρὸς τὸν νεώτερον ξένον μετὰ πλείστης ὁπῆς φυλακτικότητος. Ὁ καϊμακάμης, ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν ἀνατάτην ἀρτικὴν ἀρχὴν, ἀπήτησε νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτὸν παρὰχρῆμα τῇ ἐσπέρᾳ, ὅπερ ἐγὼ ἠνέγκην, διότι ἦμην κατάπονος ἐκ τῆς ὁδοπορίας. Ὁ ἐπ' ὀνόματι τοῦ καϊμακάμη προσελθὼν ὑπὸ πλῆθος ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθεν ἵνα αἰτήσῃ τὰ ἔγγραφα μου, ἅτινα μοι ἀπέδοθησαν ταχέως. Τῇ πρώτῃ τῆς ἐπαύριον, ἀμφὶ ἑγερθεὶς τῆς κλίνης εἶδον ἐνώπιόν μου τὸν φρουράρχον μετὰ διαφόρων ὀφθαλματικών· ἠτήσαντες συγγνώμην ὅτι ἦλθε τοσούτον πρῶτ', ἔλαβον συγγνώμην τοῦ διαβατηρίου μου καὶ τοῦ πρὸς τὴν βαλὴν τῶν Ἰωαννίνων συστατικοῦ γράμματός μου.